

ВЕНЕЛІН Юрій (Георгій, справжнє прізв. Гуца) (* 23. 04. 1802, с. Велика Тибава Березького комітату (нині с. Тибава Свалявського р-ну Закарпат обл.) † 26. 03. 1839, м. Москва, Росія. Похований на цвинтарі Данилівського монастиря) історик, філолог, етнограф та фольклорист.

Н. у священицькій родині. Навч. в Ужгород. г-зії, пізніше — в Ужгород. гр.-катол. духовній семінарії. 1821 вивчав філософію у Сатмарському єпископ. лицей (м. Сату-Маре, Румунія). 1822 вступив на філос. ф-т Львів. ун-ту, де вивчав історію.

З гімназійних років виявляв зацікав. Росією. Влітку 1825 В. Ю. з братом прибув до Москви, де з ініціативи І. Орлай та з допомогою П. Лодія вступив на мед. ф-т

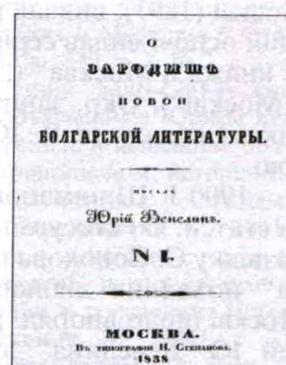
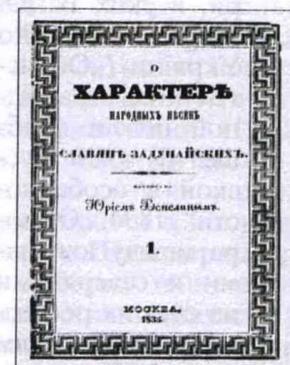

Моск. ун-ту (навч. з 13. 10. 1825 по 15. 06. 1829). Незадовго до отримання диплому В. Ю. дебютував як історик статтею про книжку І. Яковенка (1828). 1829 з ініціативи та коштом М. Погодіна вийшов 1-й т пр. В. Ю. „Древние и нынешние болгары“ Твір був важливим для болгар. історії, оскільки до того часу в Європі мало знали про болгар, хоча невдовзі ця праця зазнала серйозної критики (В. Ю. намагався довести слов'ян. коріння болгар). Після виходу цієї праці В. Ю. домігся від РАН відрядження у Болгарію (з черв. по серп. 1830). Метою поїздки були пошук пам'яток старовинної болгар. л-ри, особливо літописів і хронік; вивчення болгар. мови (щоб укласти її граматику та словник); вивчення та збір фолькл. творів, а також збирання відомостей про Кирила і Мефодія тощо. Пізніше В. Ю. працював у митрополичій б-ці у Бухаресті, згодом у Кишиневі студіював албан. мову. У листоп. 1831 В. Ю. повернувся до Москви і до 1833 впоряд. стародавні „дако-слов'янські та волохо-болгарські“ грамоти, готовував граматику болгар. мови. Праця В. Ю. над граматикою була пionерською і справила великий вплив на болгар, хоч деякі її висновки не

були наук. (вважав болгар. мову гілкою рос. і намагався штучно наблизити першу до другої). Влітку 1832 В. Ю. почав учителювати в приват пансіоні М. Погодіна в Серкові під Москвою. 1833 В. Ю. став д. чл. Т-ва історії і старожитностей рос. 1836 влаштувався на посаду інспектора моск. уч-щ, але внаслідок інтриг у берез. 1838 його звільнено. Через рік він помер.

Наук. задуми В. Ю. багатогранні: планував написати граматику волоської мови, порівняльну церковно-болгарськорос. граматику, готовував „Новейшую историю болгар“ (зберіг в архіві тільки вступ). Багато уваги присвячував питанням історії слов'ян (вважав прабатьківчиною слов'янства територію Центр. і Сх. Європи; до їхніх предків відносив скіфів та сарматів). В. Ю. заперечував „винахід“ слов'ян. азбуки. Рішуче відкидав щодо Київ. Руси норман. теорію, вважав, що у слов'ян колись була церковнослов'ян. мова, нібито нар. мова болгар, сербів, словенців, словаків та моравців. Уся слов'ян. міфологія та релігія, на думку В. Ю., нагадує давньоіндійську і характеризується „відтінком доброго і злого начала“ В. Ю. порушував також питання загальнорус. і моск. історії, писав про торгівлю Руси, про часи Дмитра Самозванця та болгарсько-рус. відносини, окремо підкреслюючи роль болгар у хрещенні Руси. Водночас сприяв збиранню писемних пам'яток і л-ри слов'ян, мріяв про заснування великої слов'ян. б-ки. Підтримував зв'язки з болгар. просвітителями В. Апріловим та М. Палаузовим, листувався з А. Кипіловським, Г. Пешаковим, Н. Рилським, Р. Поповичем, З. Крушевичем, Є. Васкідовичем, В. Неновичем, П. Сапуновим. Н. Рилський тривалий час допомагав В. Ю. збирати пісні. Тісні стосунки В. Ю. підтримував не лише з М. Погодіним, але й М. Надеждіним та О. Бодянським. З М. Погодіним взаємини були складні та суперечливі. В. Белінський писав, що „Венеліна, між іншим, звів у могилу Погодін“ В. Ю. був знайомий (очевидно, заочно) також із П. Шафариком. Ост критикував В. Ю. за його погляди на етногенез болгар і версії щодо глаголичного алфавіту Хорватії.

В. Ю. належав до вчених енциклопед. рівня, однак його висновки щодо окр. наук. питань часто надто категоричні та відважні, а у низці випадків фантастичні. Дехто пояснював це тим, що В. Ю. не був професійним істориком чи філологом, а лише медиком, що він сфор-

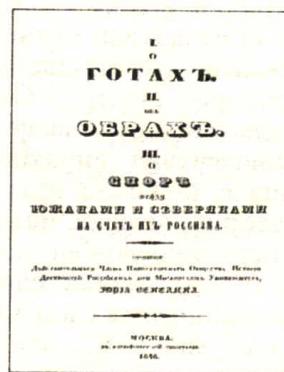

мувався під впливом романтизму і т. д. Втім, В. Ю. багато наук. питань започатковував у рос. і укр. історіографії. Слов'ян. етнографія і фольклористика, лінгвістика та історія робили у світ науці тільки перші крохи. Осн. заслуга вченого також полягає в тому, що він мав визначальний вплив на діячів болгар. відродження та розбудив болгар до осмислення власної ролі у світ історії. В. Ю. започаткував розвиток ново-болгар. світської л-ри.

Постать В. Ю. стала об'єктом наук. зацікав. чл. НТШ. Першими вивчали спадщину В. Ю. закордонні д. чл. Т-ва: *M. Арнаудов, O. Пипін, I. Шишманов*, пізніше *В. Ялич*. В „Істории славянских литератур“ (1879, у співавт.) О. Пипін подав осн. біограф. відомості про В. Ю. та описав його заслуги перед болгарами і болгаристикою. Водночас дослідник зауважив, що праці В. Ю. вже у другій пол. XIX ст майже повністю застаріли, наголошував, що вчений встиг зробити дуже багато: зібрати чимало рукоп., записати фолькл. твори, вивчити живу мову болгар, підготувати граматику і т. д. О. Пипін писав: „...після нього уже не можливо забути про болгарів...“ (1889).

Значний внесок у вивчення та популяризацію діяльності В. Ю. зробив д. чл. НТШ *I. Шишманов*, який, підготовляючи святкування столітнього ювілею В. Ю. у Москві (1897), вивчав рукоп. вченого і на їхній основі видав серію ст „Венелиновите книжа в Москва“ („Рукописи Венеліна в Москві“). Окр. зацікав. I. Шишманова викликали студії В. Ю. над болгар. мовою.

1900 I. Шишманов написав іще кілька статей, які стосувалися В. Ю. У рец. на розвідку Є. Соколова про „папери Венеліна“ похвалив діяльність Істор. т-ва в Москві щодо впоряд. рукоп., у ст „Юбілій Ю. Венеліна“ вчений пропонував святкування 25-річчя визволення Болгарії об'єднати з 100-річчям від народження В. Ю., а в ін. статті зосередився на обміні мат-лів В. Ю. із фольклористом й істориком В. Апріловим. I. Шишманов також

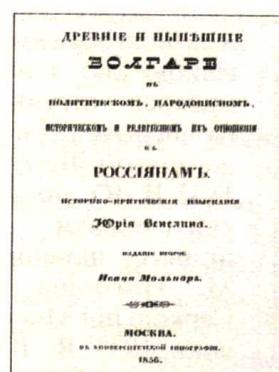
торкався діяльності В. Ю. в галузі етнографії та його поглядів на походження і культуру болгар. народу

У своїх працях бібліограф. відомості про В. Ю. подав д. чл. НТШ *M. Арнаудов*. Розлогу розвідку про В. Ю. надрук. 1897 *V. Перетц у словнику С. Венгерова*. Він навів детальні біограф. дані про В. Ю., подав списки публікацій, які поділив на три категорії: розвідки про життя В. Ю., крит статті його праць та список праць самого В. Ю. (23 позиції; нині відомий список значно більший Т. Байчура у 1968 подала перелік із 55 позицій).

З нагоди столітнього ювілею від народження В. Ю. дві біограф. розвідки про вченого опубл. *V. Гнатюк у „Записках НТШ“* та *„Літературно-науковому вістнику“* (В. Гнатюк волів називати В. Ю. його родовим прізв. Гуца (Ю. Гуца)). У своїх статтях В. Гнатюк також подав стислий життєпис В. Ю., у якому відзначав внесок ученої у пізнання історії болгар. народу, зауважуючи, що В. Ю. нічого не зробив ані для України, ані для своєї малої батьківщини Закарпаття.

Знайти відомості про рід та перші роки життя В. Ю. *M. Грушевському* допомагав *Ю. Жаткович* (частково В. Гнатюк).

Цікавила діяльність В. Ю. *I. Свенціцького*, який у своїх „Матеріалах по історії відродження Карпатської Русі“ (1905) присвятив ученому цілий розділ (ІІІ. „Із бумаг Ю. И. Венелина“), а крім того, помістив короткий вступ та кілька його неопубл. раніше творів. I. Свенціцький також звернув увагу, що В. Ю. цікавився історією болгар, але не ігнорував (як думав В. Гнатюк) укр. минувшини. Вчений підкреслив, що є принаймні два опубл. твори,

в яких В. Ю. звертається до України („Об источнике народной поэзии вообще и южнорусской в особенностях“, 1834; „О споре между южанами и северянами на счет их россизма“, 1847). Крім того, I. Свенціцький надрук. у згаданому збірнику такі неопубл. пр., як „Несколько слов о россиянах венгерских“ (учений вважав цю працю найранішим твором В. Ю.), „Ма-

дъярские слова, взятые из русского языка“, „Об украинском правописанії“ та „О пе́снелюбії славян закарпатских“ Це або незакінчені статті, або короткі розвідки.

Оцінюючи творчість В. Ю., вчений вважав його разом із І. Орлаєм та І. Бережанином найбільш типовими проповідниками ідеї культурно-нац. єдності сх. слов'ян („руських племен“), а отже, проповідниками „теоретичного русофільства“ або ж „слов'янофільського панруссизму“. Також І. Свенціцький присвятив В. Ю. окр. розділ у „Нарисі з історії болгарської літератури“ (1957, с. 99—117). Це був найдетальніший у рад. л-рі розгляд заслуг В. Ю. перед болгарознавством.

1907 д. чл. НТШ З. Кузеля помістив у „Записках НТШ“ рец. на статтю Х. Стоїлова (Попстоїлова) про внесок В. Ю. у дослідження болгар. фольклористики. Серед позитивних рис роботи Х. Стоїлова З. Кузеля назвав те, що автор не погодився з традиційним (запропонованим І. Шишмановим) поглядом на відносини між В. Апріловим та В. Ю., відповідно до якого діяльність першого була підпорядкована другому Х. Стоїлов доводив, що почин збору фольклорист мат-лів В. Апріловим був незалежним від В. Ю.

Досить негативну оцінку діяльності В. Ю. давав В. Ягич в „Істории славянской филологии“ (1910). На думку вченого, В. Ю. ув'язався у полемічне протистояння з найкращими представниками крит. школи в історіографії (Й. Тунманном, А. Шльоцером), романтичне слов'янословіество наштовхувало вченого на фантастичні гіпотези (він надто „любувався небезпечною грою в гіпотези“), згідно з якими приписував слов'ян скіфам, сарматам, гунам, хозарам і стародавнім болгарам. Водночас для вивчення побуту болгар В. Ю. стояло на заваді те, що надто коротко був у Болгарії, а пере-

бування в Бессарабії цього не могло замінити; він знав добре стародавні мови, був начитаний і любив похвалитися ориг. поглядами, але не зумів виробити задовільних наук. підходів в оцінці різних істор. явищ; граматика болгар. мови як наук. дисципліна у В. Ю. не витримувала критики. Негативно охарактеризував В. Ягич пр. В. Ю. „Древніе и нынешние словене...“, вважаючи це дослідження „жахливим прикладом величезної начитаності за повної відсутності критики“ Загалом чл. НТШ, як і ін. дослідники, зауважуючи хиби В. Ю. як науковця, визнавали його велике значення для відродження історії й мови слов'ян, зокрема болгарів.

Пр.: Замечания на сочинения г-на Яковенки о Молдавии и Валахии и проч. // Моск. вестник (М.), 1828, ч. 10, № 15, с. 256—78; № 16, с. 373—92; ч. 11, № 17, с. 160—74; Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам: Историко-критические изыскания... М., 1829, 256 + XVI с., О библиографическом искусстве „Телеграфа „и о ученоности издателя оного“... // Галатея (М.), 1829, ч. 8, № 41, с. 254—84; ч. 9, № 42, с. 29—57; Об источнике народной поэзии и о южнорусской в особенности. М., 1834; О характере народных песен у славян задунайских // Телескоп (М.), 1835, ч. 27, № 9, с. 3—33; № 10, с. 149—83; № 11, с. 275—326; Отрывок из II тома истории десятилетней войны Южной Руси с поляками 1651 г // ЖМНП (СПб.), 1836, ч. II, № 7, отд. II, с. 125—48; Скандинавомания и ее поклонники, или столетние изыскания о варягах // Московский наблюдатель (М.), 1836, август, ч. 8, кн. 2, с. 488—525; окт., ч. 9, кн. 1, с. 269—307; окт., ч. 9, кн. 2, с. 395—426; О зародыше новой болгарской литературы // Там само, 1837, сентябрь, ч. 14, кн. 1, с. 47—95; Заради возрождения новой болгарской словесности или науки. Сочинение или книжица русского историописателя Венелина. М., 1838; Принятие христианства славянскими народами до Кирилла и Мефодия // Отечественные записки (СПб.), 1839, т. 2, № 2, с. 1—20; Влахи-болгарские или дако-славянские грамоты, собранные и объясненные Юрием Венелиным. СПб., 1840; Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам: Историко-критические изыскания... М., 1841, т. 2, [глава] I—II; Древние и нынешние словене в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам: Историко-критические изыскания. М., 1841, т. 2; Окружные жители Балтийского моря. А. Леты // ЧОИДР (М.), 1846, год 2, № 4(8), Смесь, с. 1—50; Окружные жители Балтийского моря, то есть леты и славяне. М., 1846, 76 с., Мысли об истории вообще и русской в частности // ЧОИДР, 1847, год 2, 8 (12), Исследования, с. 31—50; Мысли об

истории вообще и русской в частности и о времени рождения названий: греческое, латинское, немецкое, русское или гражданское, славянское или церковное письмо. М., 1847; Нечто к изысканиям о готах // ЧОИДР, 1847, год 3, № 2 (15), Смесь, с. 1—8; Об обрах, их царстве и его пределах // *Там само*, № 3 (16), Смесь, с. 1—18; О времени рождения названий: греческое, латинское, немецкое, русское или гражданское, славянское или церковное письмо // *Там само*, год 3, № 9 (13), Исследования, с. 59—76; Окружные жители Балтийского моря. Б. Славяне // *Там само*, № 5 (9), Смесь, с. 75—94; О слове боярин // *Там само*, № 1 (14), Исследования, с. 129; О соляном озере Halmyris и о древних жилищах русского народа. М., 1847, 46 с.; О споре между южанами и северянами на счет их россизма // ЧОИДР, 1847, год. 3, № 4 (17), Исследования, с. 1—16; О готах; Об обрах; О нашествии завислянских славян на Русь до рюриковых времен // *Там само*, 1848, год 3, № 5 (18), Исследования, с. I—II, 1—45; О споре между южанами и реверянами на счет их россизма. М., 1848; Критические исследования об истории болгар с прихода болгар на Фракийский полуостров до 968 года, или покорения Болгарии великим князем русским Святославом. Изданые на иждивение болгарина И. Н. Денкоглу. М., 1849; Критически издирияния за историята българска на Ю. И. Венелин. От прихождението на Българити на Тракийския полуостров до 968 година, или до покорението България от великият княз руски Святослав / Преведе от руският *Ботю Петков* Земун: И. К. Сопроновата бързописна книгопечатница, 1853; Болгарские песни из сборников Ю. И. Венелина, Н. Д. Катранова и других болгар Издал Петр Безсонов // Временник Общества истории и древностей российских. М., 1855, кн. 21, Материалы, с. I—XVIII, 1—136; кн. 22, Материалы, с. I—XII, 1—148, I—IV, 1—46, I—IV; Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. Историко-критические изыскания. Изд. 2-е И. Молнара. М., 1856, 281 с., О поникванье ново-болгарской письменности: Разсуждение Юр. Венелина / Побългарена *Н. Даскаловым Самоковцем*. Цариград, 1860; Известия о варягах арабских писателей и злоупотребление в истолковании оных // ЧОИДР, 1870, кн. 4, Смесь, с. 1—18; Критическое разложение всех имен Аттилина семейства и прочих, так называемых гуннских его вельмож, о которых только упоминает Приск в своих путевых записках // *Там само*, 1889, кн. I, Приложение, с. I—IV, 1—30; Избрани съчинения / Под ред. и перевод П. Динеков. Пловдив, 1938; Истоки Руси и славянства. М., 2011.

Літ.: Молнар И. Черты из частной и ученой жизни Ю. И. Венелина. М., 1846; Жизнеописание на Юрия Ивановича Венелина / Преведено от Н.Х. Палаузова. Одесса, 1851, 32 с., Безсонов П. Некоторые черты путешествия Ю. И. Венелина в Болгарию // Москвитянин (М.), 1856, т. 3, № 10, с. 95—134; *його ж.* Юрий Иванович Венелин //

ЖМНП (СПб.), 1882, № 6, Отд. наук, с. 159—206; Пъпин А. П., Спасович В. Д. История славянских литератур. СПб., 1879, т. 1, с. 110—13; *йх же.* Historie literatur slovanských. Praha, 1880, [т.] 5, с. 92—95; Пъпин А. П. Русское славяноведение в XIX столетии // Вестник Европы, 1889, кн. 7—9, с. 238—74, 683—728, 257—305; *його ж.* История русской этнографии. СПб., 1890, т. 1, с. 362—63, 371, *його ж.* Новые данные о славянских делах // Вестник Европы, 1893, т. 7, с. 712—59; Балабанов М. Отзыв в Бъгария по Венелиновите писма // Сборник за народни умотворения, наука и книжнина. София, 1890, кн. 2: Научен отдел, с. 285—309; Перетц В. Венелин Юрий Иванович, известный славист // Венгеров С. А. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых. СПб., 1897, т. 5, с. 231—40; Шишманов И. Д. Венелиновите книжа в Москва: По повод на една близка юбилейна дата // Български преглед. София, 1897, г. 4, кн. 8, с. 17—18; кн. 9, с. 36—70; 1898, г. 5, кн. 10, с. 35—51, *його ж.* Десетгодишнината на Сборника. 1889—1899 // Сборник за народни умотворения, наука и книжнина. София, 1900, кн. 16/17, с. V—XVIII; *його ж.* [Рец. на:] Е. И. Соколов. Бумаги Ю. Ив. Венелина, хранящиеся в Библиотеке Императорского общества истории и древностей российских. М., 1899, 19 с. // Български преглед (София), 1899/1900, № 5, с. 99—106; *його ж.* Критичен преглед на въпроса за произхода на прабългарите от езицово глащище и етимологите на името „българин“ // Сборник за народни умотворения, наука и книжнина. София, 1900, кн. 16/17, с. 505—753; *його ж.* Първата среща на Априлов с Венелина // Литературно-научен сборник. Кюстендил, 1900, с. 73—82; *його ж.* Юбилеят на Венелин (письмо Ст. Заимову) // Народни права (София), 1900, № 60, 1 юни, с. 3—4; *його ж.* Към историята на Венелиновия паметник в Москва // Сборник на Българската академия на науките. София, 1926, кн. 21 Клон историко-филологичен и философско-обществен. 13, с. 53—61, Гнатюк В. Кълька причинки до биография Юрия Гуци-Венелина: З нагоди столетия його уродин // Записки НТШ. Лъвів, 1902, т. XLVII, кн. III, с. 4—6; *його ж.* Родовини уродин Юрия Гуци (Венелина) // ЛНВ, 1902, т. 18, кн. 5, с. 21—22; Попруженко М. Г. По поводу столетия со дня рождения Ю. И. Венелина // Задружен труд (София), 1902, № 8, с. 764—66; *його ж.* Ю. И. Венелин и неговото значение в историята на българското възраждане // Православен проповедник (София), 1902, № 8, с. 86—92; № 9, с. 102—06; *його ж.* Юрий Иванович Венелин: По случай 100 години от появата на книгата му за българите // Българска историческа библиотека. София, 1929, г. 2, № 2, с. 160—73; Златарски В. Н. Юрий Иванович Венелин (Гуца) и значението му за българитѣ. По случай 100-годишната от рождението му (1802—1902) // Летопис на Българското книжовно дружество в София. София, 1903, т. 3, 1901—1902, с. 90—139; Свенцицкий И. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси: 1. Сношениј Карпатской Руси с Россіей в 1-ой половине XIX-аго века. Лъвов,

- 1905, 212 с., *його ж*. Обзор сношений Карпатской Руси с Россией в 1-ю половину XIX в. // *Известия ОРЯСАН*. СПб., 1906, т. II, кн. 3, с. 297—300, 344—47; *його ж* Юрій Іванович Гуца-Венелін // *Свєнціцький І. С.* Нариси з історії болгарської літератури. Львів, 1957, с. 99—117; *Стомілов Хр. П.* Дейност на Венелина по българския фолклор // Периодическо списание на Българското книжовно дружество в София. София, 1905, г 17, св. 5/6, с. 345—89; *Ялич И. В.* История славянской филологии. СПб., 1910, вып. I, с. 449—56; *Дем'янчик Ю. И.* Мысли Ю. И. Венелина о споре южан с северянами // Временник Ставропигийского ин-та на 1927 Львов, 1926, с. 59—66; *його ж*. Венелин среди болгар // Науч.-лит сб. Галицко-русской матицы. Львов, 1930, г 65, вып. I, с. 46—64; *Гаджега Ю.* Краткий обзор научной деятельности Юрия Ивановича Венелина (Гуцы): Лекция, читанная 4. XI. 1926 г Ужгород, 1927; *Арнаудов М.* Венелин и България // Отец Паисий, 1934, с. 214—16; *його ж* Венелин // *Арнаудов М.* Априлов: живот, дейност, съвременици (1789—1847). 2-е изд. София, 1971, с. 76—110; *Динеков П.* Юрий Иванович Венелин: Живот и дело // *Венелин Ю.* Избрани страници: 2-е доп. изд. София, 1942, с. 5—22; *Байцура Т.* Боръба Ю. И. Венелина против „норманской“ теории происхождения славян // *Дукля* (Пряшів), 1960, № 1, с. 77—82; *йож* Юрій Іванович Венелін. Братислава, 1968, 305 с., *Шумада Н. Ю.* І. Венелін як збирач і дослідник українського фольклору // Народна творчість та етнографія. К., 1961, № 4, с. 71—78; *йож* Роль Ю. І. Венеліна у становленні болгарської фольклористики // *Шумада Н. Ю.* Українсько-болгарські фольклористичні зв’язки. К., 1963, с. 19—36; *йож* Маловідомі сторінки діяльності Ю. Венеліна в історії слов’яноznавства // Слов’яnsький світ (К.), 1997, № 1, с. 124—31, *Конев И.* Приносът на Юрий Венелин в сравнителното изучаване на фолклора на южнославянските народи // *Конев И.* Ние сред другите и те сред нас: Балканистични студии. София, 1972, с. 280—98; *Потапенко Е. К.* Юрий Иванович Венелин и българският народ // Исторически преглед. София, 1978, кн. 6, с. 102—06; *Георгиев Е.* Юрий Венелин откривател на „велик“ славянски народ // *Георгиев Е.* Люлка на старата и новата българска писменост. София, 1980, с. 270—77; *Неделчев И.* Юрий Венелин и значението му за Българското възраждане: по случай 180 години от рождението му // Духовна култура. София, 1982, № 7 с. 24—31 *Венедиков Г. К.* Новые материалы к биографии Ю. И. Венелина // Ученые записки Тартуского гос. университета. Тарту, 1983, вып. 649, с. 30—54; *йож* Българистични въпроси в дейността на Юрий Венелин // *Венедиков Г. К.* Българистични студии. София, 1990, с. 129—215; *Велева М.* Юрий Иванович Венелин в българската историография // *Известия на Българското ист дружество*. София, 1984, кн. 36, с. 171—91, *Иванова Е.* Юрий Венелин като етнограф // *Известия на Българското историческо дружество*. София, 1984, № 36, с. 209—15; *Бенджар Б. П.* К проблеме межлите-ратурных взаимосвязей в свете концепции Ю. И. Венелина // Ю. И. Венелін і розвиток міжслов’янських взаємозв’язків / Тези доповідей і повідомлень наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня смерті Ю. И. Венеліна. Ужгород, 1989, с. 122—23; *Бобинець С. С.* Антична культура в колі наукових зацікавлень Ю. И. Гуци-Венеліна // *Там само*, с. 67—69; *Гранчак І.* Деякі питання історії західних слов’ян у працях Ю. И. Венеліна // *Там само*, с. 22—24; *Грек И. Ф.* Ю. И. Венелін и бессарабские болгары // *Там само*, с. 28—30; *Дзендрівський Й.* Ю. И. Гуци-Венелін про деякі питання освіти і правопису у східних слов’ян // *Там само*, с. 94—97; *Довганич О. Д.* До питання про використання прогресивної спадщини вітчизняних діячів науки і культури у процесі патріотичного та інтернаціонального виховання молоді: На матеріалах життя і діяльності Ю. И. Венеліна-Гуци // *Там само*, с. 50—53; *Досталь М. Ю.* Ю. И. Венелін в русской периодике 40-х годов XIX века // *Там само*, с. 73—75; *Зилгалов В. А.* Источниковедческая база исторических работ Ю. И. Венелина // *Там само*, с. 26—28; *Зимомря Н. И.* Болгаристика в наследии Ю. И. Гуци-Венелина и ее оценки в немецкой периодике 30—40 гг XIX века // *Там само*, с. 78—80; *Тиводар М. П.* Питания етнічної історії Закарпаття у працях Ю. И. Венеліна // *Там само*, с. 49—50; Юрий Иванович Венелин-Гуца (1802—1839): Бібліографічний покажчик / Уклад.. О. Д. Закривидорога, М.-І. Г. Люта, Л. А. Мельник, Т. В. Туренко. Ужгород, 1989; *Горина Л.* Юрий Венелин и рукописное наследие средневековой Болгарии // Ю. И. Гуци-Венелін і слов’янський світ: Матеріали Міжнар. наукової конференції. Ужгород, 1992, с. 78—83; *Чорний В. П.* Юрий Венелин і Львівський університет // *Там само*, с. 108—12; *Райкова Д.* Юрий Венелин и българското възраждане. София, 1994; *Данилук Д. Ю.* И. Гуци-Венелін. Ужгород, 1995; Ю. И. Венелін в българском возрождении / Ред. Г. Венедиков. М., 1998, 205 с., *Григораш Н.* Становлення літературознавчої болгаристики в Україні у XIX ст. // Проблеми слов’яноznавства (Львів), 1999, вип. 50, с. 46—60; *Туласев П. В.* Предисловие // *Венелин Ю. И.* Истоки Руси и славянства / Отв. ред. О. А. Платонов. М., 2005, с. 5—44; *Бушко Г. О. И.* Шишманов як дослідник наукового доробку Ю. Венеліна // Слов’яnsький збірник. Одеса, 2008, вип. XIII, с. 49—55.

Орест Заяць